

Špaňodolinský rodák prof. ANDREJ STOLLMANN /1852-1933/

Príspevok zostavili na základe rodinných záznamov a rukopisných pozostalostí
prof. Andreja Stollmanna

vnuk Dr. Andrej Stollmann /1932/
a pravnuke Mgr. Andrej Stollmann /1964/
94701 Banská Bystrica, Krížna č.2

V malebnom prostredí na Španej Doline sa 3. novembra 1852 narodil Andrej, syn bystrických rodičov Michala Stollmanna a jeho manželky Anny Jedlovskej. Michal Stollmann /1815-1889/ kráľovský banský kováč si na Španej Doline založil rodinný krb oženiac sa roku 1843 s Bystričankou Annou Jedlovskou /1825-1905/ s ktorou mal jedenásť detí. (1)

Ťažba rúd na Bani /ako Španiu Dolinu vtedy volali/ sa prevádzala s veľkým personálom. Predovšetkým absolventmi štiavnickej banskej akadémie i nižších odborných inštitúcií, skúsenými haviarmi z miesta, Starých Hôr, Pieskov /Sandbergu/

a ďalších blízkych obcí a osád. V tom čase bane ešte dobre vynášali, najmä štólne a šachty Ludoviky, Ferdinandovej, Karlovej či Maximiliánovej. S veľkým ruchom v banskom podnikaní súvisela aj práca v erárnej šmykni, kde prichodilo majstrovi Michalovi Stollmannovi v niektorých rokoch pracovať až s dvadsaťčlenným pomocným personálom. V tomto prostredí vyrastalo aj piate dieťa početnej rodiny kováčskeho majstra Andrej, ktorý sa časom vypracoval za profesora kreslenia, uznávaného maliara a dokumentaristu.

Andrej už ako útlý chlapec prejavoval sklon ku krásnym veciam, pekne písal, kreslil a spieval. Učiteľom na Bani mu bol Inocent Medrický, ktorého vystriedal český dirigent baníckej kapely istý Maleček. V r.1862 nastúpil do bystrického evanjelického päťtriedneho gymnázia, kde okrem maďarčiny sa oboznamoval aj s nemčinou a latinčinou. V kreslení tu bol vynikajúci. Aby sa zdokonaľoval vo výtvarnom umení chodil aj k profesorovi Jozefovi Božetechovi Klemensovi do katolíckeho gymnázia. Po vychodení štyroch tried gymnázia Andrej musel štúdiá prerušiť. Otec ho nevládal ďalej školiť, keď okrem neho aj ďalšie deti musel živiť mimo Španej Doliny a navyše najstaršieho syna Daniela na teológii v Bazileji vo Švajčiarsku. Andrej išiel za učňa k čalúnnikovi Jozefovi Špronerovi, kde však neuspel a preto ho otec dal k maliarovi-natieračovi Karolovi Lorenzovi. Tri roky pracoval pod prísny a šetrným majstrom najmä na objektoch vtedy stavanej Kremnickej železnice.

V r.1872 sa stal tovarišom. Mal dvadsať rokov, keď odchádza od Lorenza, aby skúsil šťastie v Pešti. Tu dostáva prácu u najlepšieho maliara izieb Roberta Scholza. Po práci navštevuje múzeá, galérie, chrámy všetkých vyznaní. V r. 1873 Viedeň sa chystala na svestovú výstavu a remeselníci v nádeji lepšieho zárobku sa hrnuli tam z celého mocnárstva. Využívajúc konjunktúru i Andrej odchádza do Viedne, kde hneď dostal prácu. Svojou usilovnosťou si zarobil toľko peňazí, že sa mohol vrátiť späť do Pešti, kde pracoval až do konca r.1873.

Túžba po vedomostiach mu nedala pokoja. Dozvediac sa o možnosti študovať na kresličskej škole v Pešti podal tam žiadosť a riaditeľ Gustáv Keleti ho prijal za riadneho poslucháča. Úspešne skončil škol. rok 1873-74, keď dostal povolávací rozkaz na asentírku do Banskej Bystrice, kde ho uznali schopným služby v pešom prápore č.53 uhorskej domobrany/honvédov/ v Radvani. Musel prerušiť štúdium na kresličskej škole. Narukoval 1. októbra 1874 ako 22 ročný. Po šesťtýždňovom výcviku Andreja poslali do Pešti na Ludovica Akadémii učiť sa na dôstojníka. Tu po štyroch rokoch skončil s výborným prospechom takže neskoršie bol vymenovaný za poručíka v zálohe. Vysvedčenie z Ludovica Akadémie rovnalo sa maturitnému vysvedčeniu zo strednej školy. Prehovárali ho, a by zostal v armáde. Vojenský svet však Andrejovi nevyhovoval. Ideály jeho boli naprosto iné, stať sa profesorom kreslenia - stať sa maliarom, aký bol jeho prvý vzor Jozef B. Klemens.

Od 1. septembra 1878 pokračoval v navštevovaní kresličskej školy. Ako chudobný ale usilovný frekventant ústavu dostal štátne štipendium 300 zlatých, ktoré mu pomohli absolvovať zvyšné tri roky. V r.1881 zložil štátne skúšky a vzhľadom na to, že jeho

znalosť maďarčiny, najmä výslovnosť nebola bezvadná, dostal diplom len na školy meštianske.

S takýmto diplomom sa Andrej Stollmann vybral na svoju prvú pedagogickú stanicu, na novozriadenú štátnu meštianku do ďalekej Sevlúše /dnes Vinogradov, Ukrajina/ vyučovať kreslenie, rysovanie a krasopis. Nakoľko ovládal aj nemčinu zverená mu bola aj táto reč a že ako milovník hudby vyznal sa aj v partitúrach, prišlo mu vyučovať aj spev. Tu účinkoval ako pedagóg za všeobecnej spokojnosti päť rokov. Sem si priviedol aj svoju manželku, dcéru bývalého banskobystrického ev. farára Aleksandra Doleschala, Máriu s ktorou mal potom syna Alexandra.

Stalo sa, že v Banskej Bystrici v r.1885 uprázdnilo sa miesto dovtedajšieho profesora kreslenia Ladislava Hunyadiho a mesto jednohlasne si zvolilo za zástupcu Andreja Stollmanna ovládajúceho okrem úradnej maďarčiny aj nemčinu a slovenčinu. Tu učil potom od januára 1886 do roku 1919, ba výpomocne až do r. 1922 väčšinou na meštianke, evanjelickom gymnáziu, v priemyselnej škole a v evanjelických elementárkach. Žiaľ hneď v prvých mesiacoch pôsobenia v Banskej Bystrici zomrela mu manželka Mária Doleschallová /1860-1886/. Zostal s jednoročným synom odkázaný na seba. V jeseni 1887 sa znovu oženil s dcérou ev. farára Samuela Miklera, Emíliou s ktorou mal potom 9 detí.(2)

Profesor Andrej Stollmann tak, ako v Sevlúši aj v Banskej Bystrici veľa kreslil a maľoval. Celý život mu prešiel zúžený pri mnohočlennej rodine hmotnými starosťami ale aj nespočetnými skvelými maľbami, ktorých podľa odhadu vytvoril do 1500. Vyhotoval sériu vedút, pamätihodných stavieb, domov, panorámu mesta Banská Bystrica i svojho rodiska Španej Doliny. Oltárne obrazy namaľované Andrejom Stollmannom sú najviac na Pohroní v Ľubietovej, Ponikách, Slovenskej Ľupči, v Medzibrode, Lopeji, Mýte pod Ďumbierom, Sv. Ondreji, Hronseku, Radvani, Zvolenskej Slatine, Španej Doline, Donovaloch, ale aj v Príbovciach a v Novom Klenovci.

Pedagogické úspechy a umeleckú tvorbu prof. Andreja Stollmanna ešte za jeho života / od r. 1889 / sledovali najmä miestne banskobystrické noviny. Zomrel 1. septembra 1933. Pochovaný bol v banskobystrickom evanjelickom cintoríne. O úmrtí prof. Andreja Stollmanna sa zmienili noviny, Slovenský východ, 1933 č. 203, Národné noviny, 1933 č.39, Národný týždenník, 1933 č.36 a Tranovského ev. kalendár na rok 1934. K jeho biografickým hodnoteniam v druhej polovici dvadsiateho storočia prispeli historici Milan Gajdoš a Milan Šoka. Ucelený rozbor umeleckej činnosti Andreja Stollmanna, predovšetkým ako tvorcu banskobystrických vedút podali kunsthistorik Ladislav Šášky a syn profesora Karol Stollmann na stránkach Zborníka Slovenského národného múzea č. 68 – História č. 14, 249-278 /1974/.

Umelecká tvorba Andreja Stollmanna vyrástla z hlbokých koreňov rodného kraja a z lásky k obyvateľom mesta pod Urpínom. Nebolo by vzniklo bez príslovečnej húževnatosti, prekonávania rodinných tragédií, množstva nečakaných prekážok

a zápasov s nežičlivým svetom. Ako svojrázny kronikár i pedagóg svojej doby si zasluhuje náš obdiv, stálu úctu a poklonu.

Poznámky:

1/ Deti kováčskeho majstra na Španej Doline

Michala Stollmanna (1815-1889) a Anny Jedlovskej (1825-1905):

Daniel (1844-1869) – teológ, umrel v Bazileji.

Eduard (1846-1904) - kováč

Zuzana (1849-1900) - manželka kováča Petra Tulinského

Karol(1850-1928) - kováč

Andrej (1852-1933) – profesor kreslenia

Juraj (1854-1884) - kováč

Michal (1855-1933) - hodinár

Ján (1857-1888) - uradník banskej správy

Anton (1860-1861)

Anna (1862-1864)

Július (1864-1907)

2/Deti prof. Andreja Stollmanna (1852-1933) z manželstva s Máriou Doleschallovou (1860-1886):

Alexander (1884-1911) - PhDr, divadelný režisér

z manželstva s Emiliou Miklerovou (1865-1941):

Serena (1888-1975) - učiteľka

Andrej (1890 -1892)

Karol (1891-1892)

Lenka (1894-1977) - manželka Jozefa Chrenku

Tibor (1895-1960) - úradník štátnych železníc

Karol (1897-1976) - archivár

Etel (1899-1899). Gustáv (1900-1998) - úradník štátnej správy

Ladislav (1902-1971) - úradník mestskej správy